

КЋЕРКА ЈЕЗИКА

– Мина Караџић Вукомановић (1828–1894) –

сликарка и књижевница

”

Сви сте чули за српског великана Вука Стефановића Караџића. Можда знате да је са супругом Аном Краус имао кћерку Мину. Да, то сам ја, седмо по реду дете Вука и Ане.

Рођена сам као Вилхемина 12 јула 1828. године у Бечу. Мој живот је повремено био веома леп, а често и врло врло тужан. Прича би могла бити веома дуга, али испричаћу вам само поједина поглавља.

ОТАЦ

Провиривала сам кроз прозор нашег стана у Бечу. Снег је полако вејао у сумраку, улична кандила су пригушено су светлела; пахуље су лепршале око камених рељефа на зидовима зграда; падале су на калдрмисану улицу којом би прошао покоји пролазник у дугачком капуту и са цилиндром на глави. Повремено би се зачуо топот коња и звук фијакера и ја бих нестрпљиво притрчавала прозору док ми је срце убрзаније лупало. Тужно сам уздисала док се кочија удаљавала не заустављајући се.

А она се једна кочија зауставила. Из ње је полако излазила најдража особа – мој отац. Лагано хода шепалући на једну ногу и помажући се штапом. Глава са брковима и фесом подиже се ка прозору и лице му се озари угледавши мене на прозору. Поскочила сам од среће и потрчала у топли загрљај мог оца.

Тата је често био одсутан. Много је путовао – у Србији је сакупљао песме, приче, бележио речи, а онда је по Европи тражио помоћ да изда и сачува од заборава српску реч и историју. Била сам често сама с мамом. Она је била веома брижна, али строга. Желела је од мене да направи даму, али праву, образовану даму. Имала сам приватне часове, највише из страних језика, али клавира и

сликања. Волела сам да учим, па ми мамини задаци нису падали тешко. Али, сваки татин повратак био је за мене празник. Соба је почела да мирише другачије – на хартију, на књиге, на Србију. Уместо маминог: „Вилхемина, поспреди собу“, сада се чуло: „Минка, соколе, заостри тати перо“.

Највише сам волела вечери у нашем стану. Памтим татин лик надвијен над столом уз свећу, док гушчије перо шкрипи по папиру. Пред спавање, тата ми прича нове бајке које је забележио или народне песме коју су му отпевали гуслари и ја тонем у сан уз Пепељугу, Биберчета, златну јабуку и девет пауница, Милоша Обилића, Косовку Девојку....

Расла сам и била сам пресрећна што могу све више да помогнем тати. Преписивала сам песме – имала сам уреднији рукопис него он. Кад му препишем песму, он је стави у фиоку као да је то већ скоро књига. Сlike из песама и прича биле су живе пред мојим очима и ја сам кренула да илуструјем, да цртам, а онда и да сликам... С временом, сликање је постало моја највећа љубав и посвећеност. Али поред сликања, нисам престајала да помажем оцу. Преводила сам песме и приче на немачки, па су оне штампане са мојим преводом. Путовала сам с оцем на пословне сусрете и водила пословну преписку, највише захваљујући томе што сам одлично знала немачки.

БРАТ

Дошао је мој осми рођендан. Све у кући било је другачије. Узбуђење је било велико, много жена ходало је ужурбано по собама, тата се повукао у ћутање, али се видело да је замишљен и напет. А онда је дошао најлепши поклон који сам могла да добијем – из мамине собе зачуо се плач бебе. Родио се мој брат Димитрије. Кућу је обасјао сјај среће и радости.

Радост је била помешана са страхом и стрепњом – у нашој кући рађала су се деца, много њих, али дечије болести тада су биле неизлечиве. Моја браћа и сестре, Милутин, Божидар, Ружа, Сава... нестали су из нашег живота, прерано, остављајући заувек тугу у нашим срцима. Највише ме болела Ружа. Била је моја старија сестра, и ја сам у њој видела све оно што сам желела да будем – сталожена, мудра, тиха девојка. Кад је умрла у својој осамнаестој години, кућа је занемела. Отац се затворио у књиге и речнике, али знам да је за сваком речју коју је записао ишла неизговорена молитва за њу. Мајка је дуго седела пред огњиштем не говорећи ништа. Њена тишина била је дубља од сваке туге. А сада... тишина је нестала, а кућу је испунио најпре плач, а онда и звонак глас, ведар смех, хитри кораци малог дечака који ће постати наша највећа утеха. Имамо брата – наш породица је потпунија, чврста, испуњена.

БРАНКО

Када је тата био код куће, она је често била пуна гостију. Он се састајао са знаменитим људима тога времена. Посећивали су нас Његош, Ђура Даничић, Јакоб Грим, Јернеј Копитар. Док они причају, ја посматрам, слушама, памтим, цртам. Мешају се језици: српски, немачки, латински. У почетку сам их разумела мало, касније све више. Највише сам се радовала чика Гриму и, наравно, његовој новој бајци.

А онда једног дана, већ сам била девојка, у нашој кући појавио се младић дуге црне заталасане косе. То је био очев велики поштовалац и сарадник, песник Бранко Радичевић, човек пун снаге, живота, љубави. Постао је мој духовни брат. Делили смо љубав према поезији и према српству. Рецитовао ми је песме, своје, али и европских песника, а ја сам њему свирала на клавиру. Посветио ми је песму, била сам његова „селе“, његова „звезда“, његова инспирација. Бранко је заузео заувек посебно место у мом срцу. Иако смо делили дубоку повезаност, живот и околности су нас удаљавали. Мене је живот одвео на другу страну – у Србију.

СИН

Године 1858. крочила сам на тло моје отаџбине. Допутовала сам из Беча у Земун, а онда се преда мном отворио Београд. У том граду, на тим улицама, све ме је подсећало на очев запис. Звук језика, оног народног, топлог, што се из тих записа преселио у моје срце, пријао је као прво сунце после дуге зиме. Камен по камен, сенка по сенка, улица по улица, шапутали су ми: „Ти овде припадаш.“ Желела сам да се сродим са Србијом, са народом чију сам прошлост одлично упознала кроз песму и причу, чије сам јунаке упознала уз звуке гусала и које сам дубоко поштовала. По рођењу сам добила мајчину, католичку веру. Сада сам осетила да припадам српској, православној вери, па сам се крстила у српској цркви и узела крштено име Милица. Своју сродну душу сам пронашла у Алекси Вукомановићу, братанцу кнегиње Љубице. Венчали смо се у Саборној цркви у Београду. Била сам срећна, дубоко срећна, али... кратко. Алекса ме је прерано напустио, као моја браћа и сестре. Тешка болест савлада га је за мање од две године.

Али, иза њега остало ми је највредније у животу – наш син Јанко. Мој живот добио је нови смисао. У том детету био је цео мој свет – моја прошлост, моја будућност, моја нада. Сву своју љубав пренела сам на сина. Желела сам да му пружим све што ја нисам имала. Моји родитељи су ме образовали, школовали, доводили ми приватне учитеље, али за највећу моју жељу, да похађам уметничку школу у Петрограду, пара није било. Али Јанко је у Петрограду уписао војну академију и постао официр.

Године 1876. почео је Српско-турски рат. Јанко је одрастао уз гусле, народне песме, васпитан је као српски родољуб. Није ми било изненађење што се пријавио

у рат као добровољац. Мешали су ми се у срцу осећај поноса што је постао зрео мушкарац који има осећај одговорности, али и стрепња да у рату не изгубим сина, као бројне српске мајке и мајке свих младих ратника. Као и други премлади војници, Јанко за страх није знао. Одликован је медаљом за храброст, а после рата вратио се у Петроград.

А после осећања поноса и велике среће, дошао је нови ударац. Јанко је страдао у Петрограду у трагичним околностима. Како изрећи тугу за сином јединцем, за највећом срећом у мом животу? Остала сам без ичега, осим сећања.

Притиснута огромном тугом могла сам да се вратим само у Беч, у родитељско крило, да покушам да нађем мир. Била сам у Бечу у последњим годинама живота мог оца, а потом и моје мајке. Они су до краја живота имали једно друго и имали су мене.

СЕЋАЊА САЧУВАНА НА ПЛАТНУ

Знате, децо, никада себе нисам називала сликарком. Нисам имала ни атеље, нити сам излагала под сводом салона. Слике које сам стварала биле су тихе белешке моје душе. Најчешће сам сликала лица. Лица оних које сам познавала, оних који су долазили у наш дом, седали крај оца и разговарали о језику, народу, свету.

Брат Димитрије био је једно од мојих најранијих надахнућа. Његово лице, младо, светло, пуно снова, желела сам да сачувам јер сам знала да живот зна бити кратак. И цртајући Бранка Радичевића желела сам да зауставим време које је неумитно пролазило. Желеа сам да га представим као младог, рањивог, занесеног.

У мислима су ми били наши народни јунаци па сам и њих представљала на платну. Марко Краљевић је, за мене, био спој мита и народа. Његова снага, понос, али и туга у погледу – то сам желела да ухватим. Нисам га сликала као ратника, већ као симбол. Као успомену што се преноси с колена на колено.

Сликање ми није било занимање, већ начин да сачувам оно што бледи. Слика је за мене била тајни разговор са онима које сам волела.

Оно што остаје.

Време је носило своје, људе које сам волела одлазили су један по један. Уз мајку сам била до краја њеног живота. Утеху сам налазила у ономе што сам најбоље знала – у раду и сликању. И дужности. Дужности да сачувам све оно што је отац створио, да не дозволим да његов рад утоне у тишину. Проналазила сам и штампала све очеве записе, да их сачувам од заборавља, за спомен српском народу.

Годинама сам живела међу папирима, списима, сликама. Била сам жена која памти, која пише, која чува. У мојим рукама преживело је оно што други нису стигли да заврше.

Данас, док читате нашу бајку, приповетку, нашу песму, загонетку, пословицу, док учите наш језик, облике речи, реченице, сетите се да сам и ја ту. Ја сам кћерка језика. Можда и више од тога – његова чуварка. И није важно да знате моје име. Важно је да знате језик. У вашим мислима, срцу, речима, гласовима живи будућност језика. Сваком речју коју изговорите, реченицом коју напишете, сваком причом коју поделите, настављате да га градите и чувате. Ослушните речи које долазе из прошлости, у њима се крије снага да разумете садашњост и обликујете будућност. Памтите...

...језик је наш дом, чак и када останемо без куће.